

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Запропоновано аналіз економічної безпеки регіону на основі узагальнення існуючих теорій економічної безпеки держави та регіону.

Ключові слова: економічна безпека, регіон, регіональна економічна безпека.

Постановка проблеми. Потреба в захисті від небажаних зовнішніх впливів і всебічних внутрішніх змін, інакше кажучи, потреба в безпеці – це базова, основна потреба, як окремої людини, так і різних об'єднань людей, включаючи суспільство і держави. Вагомого значення економічна безпека здобула в нинішній Україні, яка прагне зайняти гідне місце в світовому геополітичному і економічному просторі. Сучасний стан модернізації вітчизняної економіки в умовах формування універсальних способів і правил дії, постійно ставить перед українським суспільством нові і все більш складні виклики. Для зниження впливу цих загроз система економічної безпеки держави взагалі та регіону зокрема має стати спеціальним об'єктом аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану, ролі та місця економічної безпеки в розвитку країни в науковій літературі приділялось достатньо уваги. Останнім часом питання економічної безпеки набули особливої гостроти, оскільки посилення впливу зовнішнього простору на формування і функціонування національних економічних систем стало однією з головних тенденцій сучасного стану розвитку світової економіки. Серед західних учених, роботи яких присвячені питанням економічної безпеки як запоруки сталого розвитку народного господарства, слід виділити Е. Андерсона, В. Бекермана, Д. Ламбера, Т. Хора. У своїх дослідженнях вони приділяють увагу визначенню сутності економічної безпеки, різних її рівнів, складовим, що формують економічну безпеку і показникам, за якими можна оцінити її стан. Дослідження певних аспектів проблеми економічної безпеки знайшли відображення в працях провідних українських та російських науковців: Л.І. Абалкіна, А.І. Архипова, О.М. Бандурки, І.Я. Богданова, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, О.М. Головченко, В.Є. Духова, Я.А. Жаліла, Г.А. Пастернак-Таранушенка, В.Л. Тамбовцева, Л.С. Шевченко М.М. Єрмошенка та ін.[3-9].

У сучасних дослідженнях економічної безпеки держави все більше актуальності набувають проблеми економічної безпеки регіону як її складової, але єдиної думки стосовно ролі економічної безпеки регіону, з врахуванням специфіки трансформаційних процесів в економіці України, досі не вироблено.

Мета та завдання статті. Аналіз сучасного стану економічної безпеки регіону, характеристика моделей економічної безпеки, які формуються в регіонах в зв'язку з поглибленням ринкових відносин та розвитком інтеграційних процесів в суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування ринкових відносин, зміна форм власності, методів державного управління, відкритість національної та регіональної економік визначають необхідність забезпечення сталого розвитку економіки та постійного моніторингу за соціально-економічними процесами. Багато вчених вважають, що основою забезпечення безпеки країни є цілеспрямована діяльність

держави зі створення необхідних умов для підтримки, у стратегічно тривалому періоді, конкурентної переваги провідних галузей національної економіки на зовнішніх ринках за рахунок постійного поступального розвитку пріоритетних напрямків економічної діяльності [3; 6].

У науковій літературі категорія «економічна безпека» трактується по-різному. Так, Л.І. Абалкін вважає, що «економічна безпека - це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і втілювати в життя незалежну економічну політику» [3, с. 12].

На думку Г.А. Пастернак-Таранущенко «економічна безпека – це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення, розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців» [4, с. 7].

Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, С.М. Макуха констатують, що «економічну безпеку взагалі треба розглядати як найважливішу якісну характеристику економічної системи, що визначає здатність підтримувати послідовну реалізація національно-державних інтересів, стійку дієздатність господарських суб'єктів, нормальні умови життєдіяльності населення» [5, с. 11].

Підтримуючи системний підхід, безпека національної економіки є складною багаторівневою системою, яка об'єктивно потребує захищеності життєво важливих інтересів усіх її елементів на різних рівнях ієрархії управління: держави, регіону, галузі, сектора економіки, підприємства, домашнього господарства, особи. На сучасному етапі причини виникнення більшості загроз мають яскраво виражений регіональний характер, що обумовлює необхідність дослідження економічної безпеки на регіональному рівні. Зміна парадигми забезпечення економічної безпеки держави на шляху до нової соціально-економічної моделі суспільства визначила необхідність для регіонів формувати власну концепцію економічної безпеки й стратегію її забезпечення.

Під економічною безпекою регіону як підсистеми національної економіки розуміється сукупність властивостей економічної системи регіону, що забезпечують стабільність, стійкість і поступовість розвитку регіону, певну незалежність і інтеграцію з економікою держави в умовах дії різного роду дестабілізуючих загроз [6, С. 56].

Тоді як економічна безпека регіону (як територіальної одиниці) – це сукупність поточного стану, умов і факторів, що характеризують стабільність, стійкість і поступовий розвиток економіки регіону, певній незалежності і інтеграції з економікою країни, що виражається в наступних її проявах:

- можливості проводити власну економічну політику в межах державної політики;
- здатності самостійно здійснювати економічні заходи з попередження, локалізації соціально-вибухових ситуацій у регіоні, пов'язаних з локальними економічними нещастями або економічними прорахунками на державному рівні;
- можливість на договірній основі надавати допомогу суміжним регіонам, де існуюча незбалансована економічна ситуація може негативно відобразитися на економічних інтересах регіону;
- можливість стабільно підтримувати відповідність існуючих (діючих) на території економічних нормативів загальноприйнятим у світовій практиці (або директивно затвердженим для території на конкретний період часу), що дозволило б зберегти (або відновити) гідний рівень життя населення [7, С. 48].

Економічна безпека як категорія економічної науки відбиває складну систему економічних (і навіть правових, адміністративних і політичних) відносин на різних рівнях суспільного виробництва – на рівні мікро- і макроекономіки. Вона передбачає

аналіз економічного стану підприємств, галузей, регіонів і країни в цілому, тобто її слід розглядати у сукупності галузево-територіальних відносин.

Відлік часу з початку спроби реалізовувати державну регіональну політику в Україні з великою часткою вірогідності можна почати з дня ухвалення Указу Президента України № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики» 25 травня 2001 року [2]. Сучасна система параметрів економічної безпеки регіону повинна ґрунтуватися на принципових положеннях закону N 2411-VI «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р., який містить окрему статтю:

«Стаття 4. Засади внутрішньої політики у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів.

Основними засадами внутрішньої політики у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів є:

- реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів;
- удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг;
- зміцнення матеріальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення рівня їх ресурсного забезпечення;
- розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку;
- зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу і кооперації праці».

Слід відзначити, що регіональна економічна безпека, як альтернатива до загальнодержавної, разом з тим доповнює, конкретизує її, з'єднує загальні і конкретні цілі, сприяє комплексному підходу до розв'язання соціально-економічних проблем. Економічна безпека регіонів на сучасному етапі набирає все більшого значення, тому що державі з центру стає важче розв'язувати різного роду локальних проблем, доходити до кожної людини. Тому в розвинутих країнах центр передає все більше повноважень на місця, сприяє розвитку самоврядування, самостійному розв'язанню економічних і соціальних проблем мікрорівня. Досвід цих країн засвідчує позитивні результати такого поділу влади, бо місцеві органи управління швидше розв'язують визначені цілі, повніше враховують особливості регіону, ефективніше використовують природні ресурси.

Економічна безпека держави безпосереднім чином залежить від економічної безпеки регіонів і навпаки. Проблема економічної безпеки має важливий аспект – забезпечення ефективного управління при проведенні регіональної політики. У рамках нової регіональної політики регіонам надане право самостійно вирішувати питання освоєння і використання природних ресурсів розвитку галузей економіки, ринкової інфраструктури і т.д. за умови збереження єдиного військово-політичного і соціально-економічного простору, забезпечення безперешкодного переміщення людей, товарів, сировини тощо. Економічна безпека країни тісно пов'язана із забезпеченням економічної безпеки всіх регіонів. Виходячи з того, що вищезазначені проблеми мали суттєві розбіжності та своєрідні форми прояву в різних регіонах країни, виникла необхідність розробки механізму забезпечення економічної безпеки її регіонів.

Поділ території України на економічні регіони, які характеризуються соціальною і господарською своєрідністю, відмінностями у внутрішньо регіональних та міжрегіональних зв'язках, дає можливість диференційовано управляти процесами планування і прогнозування розвитку господарства. Регіоналізація сприяє

раціональному розвитку кожного регіону, раціональному розміщенню продуктивних сил території, і, в кінцевому підсумку, прискореному регіональному розвитку всієї країни.

Пріоритетними завданнями регіональної політики, спрямованої на підвищення економічної безпеки регіонів, в даний час є:

- підтримка життєво важливих для населення регіону підприємств та об'єктів інфраструктури;
- забезпечення умов для нормальної життєдіяльності населення;
- надання підтримки переважного розвитку підприємств найбільш прибуткових і перспективних на даний період, а також підприємств, які мають довгострокові економічні переваги в загальній системі територіального поділу праці;
- розвиток регіональної інфраструктури.

Необхідність використання регіонального середовища українського суспільства як чинника ефективності системи економічної безпеки країни актуалізує проблему розробки обґрунтованих рекомендацій щодо формування і реалізації заходів державного впливу, спрямованих на узгодження механізмів функціонування елементів держави. Це, у свою чергу, передбачає необхідність проведення глибокого аналізу законів і закономірностей функціонування відносин економічної безпеки, що зумовило актуальність даного дослідження, його значимість у практичному і теоретичному аспектах.

Висновки. В умовах стану посткризового розвитку світової економіки при визначенні економічної безпеки необхідно всебічно оцінювати вплив науково-технічної революції, всезростаючий попит на світові ресурси, а також враховувати появу безлічі точок перетину, де пересікаються інтереси і потреби багатьох держав та економічних регіонів. Тому забезпечення національної безпеки стає все складнішим завданням. Подальший соціально-економічний розвиток регіонів потребує здійснення державного управління їх економічною безпекою, що визначає актуальність розробки інструментарію управління зазначеним об'єктом. Економічна безпека регіонів стає одним із пріоритетних напрямків стабільного функціонування держави. Державний рівень влади може забезпечити лише захист від найбільш важливих і великих небезпек. Населення ж у своєму повсякденному житті стикається зі значно більшим спектром загроз, багато з яких носять локальний характер. Тому забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні дозволить своєчасно та більш точно визначити напрямки такого господарського розвитку, при якому б створилися привабливі умови для соціально-економічної стабільності суспільства, життя і розвитку особистості, успішного протистояння впливу внутрішніх і зовнішніх загроз держави взагалі.

Список використаної літератури:

1. Закон України N 2411-VI «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р.
2. Концепція державної регіональної політики, схвалена Указом Президента України 25 травня 2001 року №341/200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukr/doc.php?code=341/2001>
3. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 12.
4. Пастернак-Таранущенко Г. А. Економічна безпека держави. – К., 1994.
5. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2009. – 312 с.

6. Мониторинг экономической безопасности регионов как условие стабильного развития / А.И. Татаркин, А.А. Куклин, А.Л. Мызин [и др.] / под науч. ред. акад. РАН А.И. Татаркина, д.э.н. А.А. Куклина. – Екатеринбург, 2009. – 98 с.
7. Степаненко А., Герасимов М. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 39-54.
8. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: НІСД, 2003. – С. 53-87.
9. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантування стабільності національної економіки: монографія / О. М. Головченко. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 399 с.

МАКОВОЗ О.С. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Предложен анализ экономической безопасности региона на основе обобщения существующих теорий экономической безопасности государства и региона.

Ключевые слова: экономическая безопасность, регион, региональная экономическая безопасность.

MAKOVUZ O.S. ECONOMIC SECURITY STATE: REGIONAL PERSPECTIVE

Proposed analysis of the economic security of the region based on the aggregation of existing theories of economic security of the state and region.

Keywords: economic security, region, regional economic security.